

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΕΣ
ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2010

Αρχαία Κατεύθυνσης

Διδαγμένο κείμενο
Πλάτωνα Πρωταγόρας

(Ενότητα 1)

«Το μάθημα [το οποίο διδάσκω] είναι η εὐβουλία, η σωστή σκέψη και λήψη αποφάσεων τόσο για τα θέματα που αφορούν τα οἴκια, την ιδιωτική ζωή, πώς δηλαδή να διευθετεί κανείς με τον καλύτερο τρόπο τα ζητήματα του οἴκου του, όσο και για τα θέματα που αφορούν την πόλη, ώστε να είναι κανείς όσο γίνεται πιο ικανός να πράξει και να μιλήσει για τα πολιτικά θέματα».

«Άραγε», είπα εγώ [δηλ. ο Σωκράτης, που αφηγείται τη συζήτηση του με τον Πρωταγόρα σε τρίτο φίλο του], «παρακολουθώ σωστά τα λεγόμενα σου; Γιατί απ' ό,τι καταλαβαίνω, μιλάς για την πολιτική τέχνη και εννοείς πως αναλαμβάνεις να κάνεις τους άνδρες ἀγαθούς πολίτες». [...]

[...]«Εγώ λοιπόν θεωρώ, όπως και οι άλλοι Ἕλληνες, πως οι Αθηναίοι είναι σοφοί. Και βλέπω ότι, όποτε συγκεντρωνόμαστε στην εκκλησία του δήμου, όταν η πόλη πρόκειται να εκτελέσει κάποιο έργο οικοδομικό, καλούμε τους οικοδόμους ως συμβούλους στην οικοδομία, κι όταν πάλι πρόκειται για ναυπηγικό έργο, καλούμε τους ναυπηγούς, και με τον ίδιο τρόπο πράττουμε όταν πρόκειται για όλα τα αντίστοιχα έργα, για όσα δηλαδή θεωρείται πως είναι διδακτά και μπορεί κάποιος να τα μάθει με κατάλληλα μαθήματα. Εάν επιχειρήσει δε κάποιος άλλος να δώσει τη συμβουλή του στον δήμο, κάποιος που οι άνθρωποι δεν τον θεωρούν τεχνίτη σχετικό, η συνέλευση δεν τον αποδέχεται, ακόμα κι αν είναι και ωραίος και πλούσιος και από μεγάλη οικογένεια. Αντίθετα, τον κοροϊδεύουν και του φωνάζουν, μέχρι αυτός που τόλμησε να μιλήσει να φύγει μόνος του τρομοκρατημένος ή μέχρι να τον σύρουν οι τοξότες και να τον βγάλουν σηκωτό, με διαταγή των πρυτάνεων. Για θέματα λοιπόν που θεωρούν [οι Αθηναίοι] ότι εξαρτώνται από κάποια συγκεκριμένη τεχνογνωσία, έτσι ενεργούν. Όταν όμως πρέπει να αποφασιστεί κάποιο ζήτημα που αφορά τη διοίκηση της πόλεως, σηκώνεται και δίνει τις συμβουλές του γι' αυτό εξίσου και ο οικοδόμος, και ο σιδεράς, και ο έμπορος ή, ο ναυτικός, και ο πλούσιος, και ο φτωχός, και αυτός που είναι από μεγάλο γένος, και αυτός που δεν είναι από κάποια γενιά σπουδαία. Και κανένας δεν τους ψέγει γι' αυτό, όπως τους προηγούμενους: γιατί εσύ, χωρίς να έχεις διδαχτεί από πουθενά αυτό το πράγμα και χωρίς να έχεις δάσκαλο σ' αυτό το θέμα, θέλεις τώρα να δώσεις και συμβουλές. Άρα, είναι προφανές πως δεν θεωρούν ότι το πράγμα αυτό είναι κάτι που διδάσκεται.»

(Ενότητα 2)

[...Ταῦτα δὲ ἐμμηχανᾶτο εὐλάβειαν ἔχων μὴ τι γένος αἰστωθεῖη· ἐπειδὴ δὲ αὐτοῖς ἀλλήλοφθοριῶν διαφυγᾶς ἐπήρκεσε, πρὸς τὰς ἕκ Διὸς ὥρας εὐμάρειαν ἐμμηχανᾶτο ἀμφιεννύς αὐτὰ πυκναῖς τε θριξίν καὶ στερεοῖς δέρμασιν, ἱκανοῖς μὲν ἀμῦναι χειμῶνα, δυνατοῖς δὲ καὶ καύματα, καὶ εἰς εὐνάς ἰοῦσιν ὅπως ὑπάρχοι τὰ αὐτὰ ταῦτα στρωμνὴ οἰκεία τε καὶ αὐτοφυῆς ἐκάστω· καὶ ὑποδῶν τὰ μὲν ὄπλαῖς, τὰ δὲ [θριξίν καὶ] δέρμασιν στερεοῖς καὶ ἀναίμοις. Τοῦντεῦθεν τροφᾶς ἄλλοις ἄλλας ἐξεπόριζεν, τοῖς μὲν ἕκ γῆς βοτάνην, ἄλλοις δὲ δένδρων καρπούς, τοῖς δὲ ῥίζας· ἔστι δ' οἷς ἔδωκεν εἶναι τροφήν ζῶων ἄλλων βορᾶν· καὶ τοῖς μὲν ὀλιγογονίαν προσῆψε, τοῖς δ' ἀναλισκομένοις ὑπὸ τούτων πολυγονίαν, σωτηρίαν τῶ γένει πορίζων.].

A. Να μεταφραστεί το απόσπασμα της ενότητας 2.

B. Να γράψετε στο τετράδιό σας τις απαντήσεις των παρακάτω ερωτήσεων:

B1. Στο απόσπασμα της πρώτης ενότητας υπάρχει ένα επιχειρήμα του Σωκράτη μέσω του οποίου ο φιλόσοφος προσπαθεί να αποδείξει το μη διδακτό της πολιτικής τέχνης. Να το αναφέρετε. (Ενότητα 1)

B2. Ο Σωκράτης **την ευβουλία** για τα ζητήματα του οίκου και τα θέματα της πόλης που επαγγέλεται ως στόχο της διδασκαλίας του ο Πρωταγόρας **την εξηγεί ως πολιτική τέχνη** δηλαδή τέχνη με την οποία κάνει τους άνδρες αγαθούς πολίτες. Ο Πρωταγόρας δέχεται ανεπιφύλακτα ότι αυτό ακριβώς διδάσκει. **Πώς συνδέεται η πολιτική με την αρετή;** Να αναφερθείτε στις πολιτικές αντιλήψεις και γενικά στην πολιτική ζωή της αρχαίας Ελλάδας και ειδικά της Αθήνας. (Ενότητα 1)

B3. «Ἦν γὰρ ποτε χρόνος ὅτε θεοὶ μὲν ἦσαν, θνητὰ δὲ γένη οὐκ ἦν.» Στην έναρξη αυτή της μυθικής αφήγησης του Πρωταγόρα, ο σοφιστής αναφέρει την ύπαρξη θεών. Σχολιάστε την άποψή του αυτή. (Ενότητα 2)

B4 ἐπήρκεσε, ἀμφιεννύς, βορᾶν, ἀναλισκομένοις: να γραφούν δύο ομορρίζα από τη νέα ελληνική για τον καθένα από τους παραπάνω τύπους

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A. Και μηχανευόταν αυτά επειδή λάμβανε προφυλάξεις μήπως κάποιο γένος εξαφανιστεί· Αφού χορήγησε σε ικανοποιητικό βαθμό σε αυτά τρόπους αποφυγής της αλληλοεξόντωσης, σοφίζόταν προσαρμοστικότητα για τις εποχές (μεταβολές του καιρού) από το Δία ντύνοντας τα και με πυκνά τριχώματα και με ανθεκτικά δέρματα, ικανά να αντιμετωπίσουν το χειμώνα αλλά και ικανά και για τις ζέστες και για να είναι για το καθένα αυτά τα ίδια (τα δέρματα) στρώμα δικό τους δοσμένο από τη φύση όταν πηγαίνουν στο κρεβάτι (για ύπνο)· και δένοντας τα (ντύνοντας τα) από κάτω άλλα με οπλές και άλλα με στερεά και χωρίς αίμα δέρματα. Και επιπλέον προμήθευε τροφές διαφορετικές για κάθε είδος, για άλλα χορτάρι από τη γη, για άλλα καρπούς δένδρων, για άλλα ρίζες· σε ορισμένα από αυτά καθόρισε να είναι η τροφή τους το φάγμα άλλων ζώων και σ' αυτά έδωσε μικρή γονιμότητα, ενώ σ' αυτά που τρώγονταν από αυτά (τους έδωσε) μεγάλη γονιμότητα παρέχοντας σωτηρία στο γένος τους.

B. Να γράψετε στο τετράδιό σας τις απαντήσεις των παρακάτω ερωτήσεων:

B1. Σ' αυτό ακριβώς το κομμάτι της πρώτης ενότητας βρίσκεται το πρώτο επιχειρήμα του Σωκράτη για το μη διδακτό της πολιτικής αρετής. Αυτό είναι το εξής:

Οι Αθηναίοι που κατά γενική ομολογία είναι σοφοί άνθρωποι· όταν συζητούν στην Εκκλησία του δήμου για ένα θέμα που απαιτεί συγκεκριμένες τεχνικές γνώσεις, επιτρέπουν μόνο σε ειδικούς να μιλήσουν [π.χ. όταν μιλούν για θέματα ναυπηγικής, αρχιτεκτονικής δεν επιτρέπουν σε κάποιον που δεν είναι ναυπηγός ή αρχιτέκτων να μιλήσει, έστω κι αν είναι πλούσιος, ή από σπουδαία οικογένεια.]. Όταν όμως πρόκειται να συζητήσουν για θέματα που αφορούν τη διοίκηση- διακυβέρνηση της πόλης, τότε ο κάθε πολίτης άσχετα με το επάγγελμα, την καταγωγή ή την οικονομική του κατάσταση μπορεί να διατυπώσει τη γνώμη του γι' αυτά χωρίς να του έχει γίνει προηγουμένως διδασκαλία. Το συμπέρασμα λοιπόν,

είναι ότι η πολιτική αρετή (ή τέχνη) δεν μπορεί να διδαχθεί όπως οι άλλες ειδικές γνώσεις και γι' αυτό οι Αθηναίοι επιτρέπουν σε όλους να εκφέρουν γνώμη για τα ζητήματα της πόλης.

B2. Για τους αρχαίους Ἕλληνες ο άνθρωπος ήταν πρώτα απ' όλα πολιτικό ὄν και η ύπαρξή του ήταν αδιανόητη έξω από την πόλη στην οποία ήταν ενταγμένος. Τόσο ο Σωκράτης όσο και ο Πρωταγόρας συμφωνούν ότι άξονας της αγωγής των νέων είναι η αρετή αν και δεν την εννοούν με τον ίδιο τρόπο. Ο Πρωταγόρας φαίνεται να δέχεται, όπως και ο Σωκράτης αλλά με έμμεσο τρόπο, ότι ο αγαθός άνδρας είναι αυτονόητα αγαθός πολίτης, γι' αυτό και το μάθημα το οποίο διδάσκει είναι ἡ εὐβουλία περὶ τῶν οἰκείων καὶ περὶ τῶν τῆς πόλεως. Επειδή η αρετή αυτή αφορά τη δράση του ατόμου τόσο στον ιδιωτικό όσο και στον δημόσιο βίο η σχετική αγωγή θα πρέπει να έχει ως στόχο της την βελτίωση της ανθρωπίνης φύσης και τη σφυρηλάτηση τέτοιου ήθους και φρονήματος ώστε ο πολίτης να μπορεί να συμβάλλει θετικά με τις ενέργειές του και στους δύο αυτούς προαναφερθέντες τομείς. Γι' αυτό και ο σοφιστής Πρωταγόρας ισχυρίζεται ότι μέσα από συστατικά στοιχεία όπως είναι το ήθος, ο λόγος, η κρίση και η ορθή λήψη αποφάσεων μπορεί να δημιουργηθεί ένα ορθό πρότυπο άνδρα-πολίτη.

Ο λόγος τώρα για τον οποίο η αρετή αυτή ονομάστηκε πολιτική είναι επειδή για τους Ἕλληνες η πόλη αποτελεί το πρώτιστο μέλημα του ανθρώπου αφού μόνο μέσα σε αυτήν το άτομο μπορεί να καταξιωθεί ως προσωπικότητα, να ακεραιωθεί ως χαρακτήρας και να δράσει με τρόπο ευεργετικό για τον εαυτό του και για το σύνολο. Ο Αθηναίος του 5^{ου} αιώνα π.Χ. βρίσκεται σε τόσο στενή σχέση με την πόλη του, ώστε μόνο μέσα στα πλαίσια μιας ευημερούσας πόλης να μπορεί να νοηθεί και η δική του ευημερία. Η προσωπική του ηθική συμπεριφορά δεν μπορεί να νοηθεί αποκομμένη από μια αντίστοιχη συμπεριφορά ως μέλος της πόλης του. Ας θυμηθούμε πάλι τον Επιτάφιο του Περικλή, όπου ο Περικλής μιλά για τη δυνατότητα ατομικής ευτυχίας μόνο στα πλαίσια μιας ευτυχισμένης πολιτείας.

B3. Ο Πρωταγόρας αναφέρεται στους θεούς και στη συνέχεια θα κάνει αναφορά στο Δία και στο ρόλο του στην πορεία προς τη συγκρότηση κοινωνιών. Ωστόσο, μας προβληματίζει το γεγονός ότι ο Πρωταγόρας ήταν αγνωστικιστής (οπαδός δηλαδή της φιλοσοφικής θεωρίας κατά την οποία η αντικειμενική γνώση της αρχής του κόσμου και της ουσίας των όντων είναι αδύνατη), όπως φαίνεται στα έργα του. Επομένως, η παρουσία των θεών μέσα στον μύθο μόνο αλληγορική σημασία μπορεί να έχει: ο Ζεὺς είναι ο λόγος (η λογική), δηλαδή η νομοτέλεια που διέπει τη φύση· οι άλλοι θεοί (κυρίως ο Επιμηθεύς και ο Ερμής) είναι τα όργανα αυτού του λόγου, δηλαδή της νομοτέλειας της φύσης· μιας νομοτέλειας που ρυθμίζει τις σχέσεις των όντων, εξισορροπεί τις ανάγκες τους και εξασφαλίζει τα μέσα για την ικανοποίησή τους και κατ' ακολουθίαν την επιβίωσή τους.

B4. ἐπήρκεσε: αυτάρκεια, αρκετός
ἀμφιεννύς: άμφια, άμφίεση
βορᾶν: σαρκοβόρος, χρονοβόρος
ἀναλισκομένοις: αναλώσιμος, κατανάλωση

ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ ΕΠΙΜΕΛΗΘΗΚΑΝ ΤΑ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ

ΧΑΣΙΑΚΗΣ
στον ΠΕΙΡΑΙΑ